

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАВЧАННЯ АКВАРЕЛЬНОГО ЖИВОПИСУ УЧНІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті запропоноване обґрунтування організаційно-педагогічних умов навчання акварельного живопису учнів позашкільних навчальних закладів художньо-естетичного профілю. Виявлено потенційні можливості системи закладів неформальної освіти в формуванні мотивації учнів до навчання образотворчого мистецтва. Проаналізовано особливості ресурсного забезпечення занять з акварельного живопису в художніх школах. Виокремлено основні етапи організації заняття з акварельного живопису в системі позашкільних навчальних закладів художньо-естетичного профілю.

Ключові слова: акварельний живопис, позашкільні навчальні заклади художньо-естетичного профілю, навчання образотворчого мистецтва.

Перед сучасною шкільною освітою стоїть складна проблема підготовки учнів, які будуть готові до активної творчої праці на стику різних галузей знань і видів діяльності. Це вимагає розвитку індивідуальних здібностей школярів та забезпечення належного рівня розвитку їх творчого потенціалу, духовно-моральних якостей, інтересів і професійних намірів. Одним із напрямів профілізації спеціалізованих художніх шкіл є всебічне ознайомлення з професією, що відповідає індивідуальним здібностям учнів, формування в учнів здатності мобілізувати свої потенційні творчі можливості у різних видах трудової діяльності.

Школа мистецтв виконує ще й таку важливу функцію, як залучення учнів до художньої діяльності, що зумовлює здобуття учнями відповідної системи навчальних компетенцій. Образотворче мистецтво функціонує у формі особливої культури, основним завданням якої є концептуалізація і втілення нових предметних форм, формування гармонійного довілля людини.

Вітчизняний та зарубіжний досвід показує, що активне й різнопланове професійне самовизначення учнівської молоді повинне починатися в школі. На цьому етапі у дітей триває формування цілісної картини світу, оволодіння способами пізнавальної і комунікативної діяльності, уміннями здобувати з різних джерел інформацію і переробляти її, застосовуючи систему наукових знань тощо. Тобто шкільний вік є періодом найбільшого прояву інтересу учнів до професійного аспекту образотворчого мистецтва (зокрема живопису), адже художня творчість виступає досить продуктивним засобом інтелектуального, морального та естетичного розвитку особистості школяра.

У наш час до образотворчої діяльності залучається все більша кількість людей. Такі професії, як художник-конструктор, дизайнер, модельєр, завойовують усе більшу популярність. На сьогодні майже неможливо назвати жодної галузі науки, техніки, культури, які б органічно не пов'язувалися з мистецтвом і дизайном. Образна мова мистецтва проникає в наукові дослідження, розширює сферу художньої культури.

Аналіз спеціальної та науково-педагогічної літератури з проблеми дослідження (Г. Беда [1], М. Кириченко [3], А. Поліщук [4], П. Ревякин [5], Г. Шалаєва [6] та інші) показав, що образотворче мистецтво розглядається науковцями-теоретиками у широкому діяльнісно-культурному контексті як вияв культури людства в цілому. Як видно із суджень відомих науковців-педагогів, сучасне навчання основам образотворчого мистецтва і формування художніх здібностей в учнів спеціалізованих художніх шкіл, можливе лише за умови обґрунтування дидактики навчання образотворчого мистецтва.

Крім того на необхідність удосконалення графічної, конструкторської, естетичної підготовки вказується у багатьох роботах учених у галузі естетики, психології, педагогіки, методики трудового навчання. Аналіз значного доробку науковців дозволяє дійти висновку, що неповно розкрито проблему методики навчання учнів акварельному живопису в процесі профільного навчання в художній школі. Учителі профільного навчання, керівники гуртків відчують труднощі у визначенні змісту, форм і методів навчання учнів.

Вивчення та аналіз змісту позашкільного навчання учнів основам образотворчого мистецтва дає підстави стверджувати, що відсутність науково-обґрунтованого змісту та методики вивчення основ акварельного живопису на різних етапах системи освіти суттєво гальмує запровадження даного профілю в спеціалізованих навчальних закладах. Наявні такі суперечності між:

– необхідністю впровадження профільного навчання в спеціалізованій школі та відсутністю науково обґрунтованого й експериментально перевіреного змісту такого навчання;

– вимогами до організації навчально-виховного процесу, орієнтованого на кожного окремого учня, та методикою викладання основ акварельного живопису в процесі профільного навчання.

Метою статті нами визначено обґрунтування організаційно-педагогічних умов навчання акварельного живопису учнів позашкільних навчальних закладів художньо-естетичного профілю.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено, що соціальне й особистісне самовизначення учнів передбачає чітку орієнтацію та визначення свого місця в суспільстві, диференціацію розумових здібностей та інтересів, які викликають необхідність створення умов для розвитку інтегрованих механізмів самосвідомості, формування світогляду. Зростання свідомості та самосвідомості в цьому віці зазнає змін у мотивації учіння, спілкування та праці. У навчанні школярів приваблюють ті дисципліни, які дозволяють їм виявити свою самостійність, отримати корисні, з погляду майбутньої професії, знання. Одним із завдань такого навчання є залучення школярів до теоретичного і практичного пізнання світу, праці, мистецтв, ремесел, наук, професій, до оволодіння майстерністю, творчості в різноманітних сферах діяльності.

Аналіз досвіду теоретиків і практиків художньої освіти (М. Кириченка, А. Поліщук та ін.) дає підставу стверджувати, що основними аргументами на користь запровадження навчання акварельного живопису в позашкільних закладах є те, що воно має потужний пізнавальний, виховний і розвивальний потенціал, сприяє розумовому розвитку через предметно-образні способи пізнання, створює сприятливі умови для самореалізації та формування культури особистості школяра у художньо-естетичній діяльності.

Провідною метою і завданням освіти учнів сучасної школи є формування гармонійно розвиненої особистості школяра, яка має такі складники: науковий світогляд, аналітико-синтетичне, абстрактне й творче мислення, уяву, фантазію, інтуїцію, розумові здібності і почуття у їхній єдності та гармонії, трудові та художньо-конструкторські знання, вміння і навички, культуру праці, естетичні смаки, організаторські здібності тощо.

Досить продуктивним засобом формування культурної особистості в цілому та естетичного виховання учнівської молоді, здійснення технологічної освіти учнів, створення умов для особистісного самовизначення учнів є профільне навчання основам образотворчого мистецтва. Спілкування з мистецтвом у процесі навчання, ознайомлення з палітрою моральних та естетичних відношень до дійсності, пропущення "крізь себе" перипетій людського життя в рамках конкретних мистецьких творів виступають як стимули для постановки цілей власного життя, визначення свого місця в

соціокультурному просторі. Адже саме набуття знань та формування практичних навичок залучає учнів до цінностей художньо-естетичної культури, сприяє розвитку художнього смаку, образного мислення, просторової уяви, зорової пам'яті тощо.

Завдання відродження культурних цінностей засобами образотворчого мистецтва дає можливість учителю успішно вирішувати його в навчально-виховному процесі, оскільки саме вони дозволяють залучати школярів до різних видів мистецтва. До того ж вивчення основ образотворчого мистецтва виконує одночасно декілька функцій: відображальну, комунікативну, виховну, пізнавальну, естетичну. Функції ці в цілому становлять собою єдину систему, доповнюючись конструктивною, гносеологічною, аксіологічною, соціальною, комунікативною і гедоністичною.

Важливо підкреслити, що учні починають більшою мірою цікавитись тими предметами, які містять матеріал, необхідний у майбутньому для професійної діяльності. Їх інтерес до навчання має яскраво виражений вибірковий характер, що призводить до необхідності диференційованого навчання. При цьому таке навчання має допомогти учню впевнитись у правильності вибору майбутньої професії.

Профільну підготовку можна трактувати як спеціально організовану форму пізнавальної діяльності, що враховує індивідуальні особливості, бажання й соціальний досвід, спрямовану на оптимальний інтелектуальний розвиток особистості учня. Вона передбачає спеціальне структурування змісту навчального матеріалу, добір форм та методів навчання відповідно до його можливостей і прагнень. Профільне навчання покликане забезпечити створення сприятливих умов для врахування особистісних пізнавальних інтересів школярів.

У цьому контексті профільна підготовка розглядається як важливий засіб здійснення диференціації та індивідуалізації навчання, за якої кожен учень, працюючи в одному класі, має можливість оволодіти навчальним матеріалом з окремих предметів програми на різному рівні (базовому, профільному, поглибленому), але не нижче від базового, залежно від його здібностей і індивідуальних особливостей особистості, причому за критерій оцінки діяльності учня беруться зусилля з оволодіння цим матеріалом, творчого його застосування.

Ефективність упровадження спеціалізованого профілю навчання в школі буде забезпечуватися комплексом таких організаційно-методичних умов, як залучення кожного учня в активний пізнавальний процес; співпраця вчителів, фахівців у галузі образотворчого мистецтва з учнями у процесі розв'язування різноманітних проблем, широке спілкування з однолітками з інших шкіл свого регіону, а інколи інших регіонів країни; вільний доступ до необхідної технічної, технологічної та художньо-естетичної інформації; максимальне наближення навчально-трудової проектної діяльності учнів до праці в реальних умовах; створення банку кваліфікаційних характеристик професій, дотичних до образотворчого мистецтва. Зміст кожної умови передбачає чітку, послідовну й методично грамотну побудову навчально-виховного процесу під час організації профільної підготовки старшокласників, зокрема з основ акварельного живопису.

Акварель – від латинського "agua" – вода, живопис фарбами, які розводяться водою. Характерна особливість цих фарб – прозорість, що дає кольоровий ефект під час просвічування основи – паперу крізь шар фарби.

Приміщення для занять акварельним живописом має бути просторим, добре освітленим. Важливою є можливість набирати воду, якою розводиться фарба. Парти, столи чи мольберти для роботи потрібно розташувати так, щоб світло падало на них проти робочої руки, частіше зліва. Столи та мольберти розміщують напроти столу чи підставки для натурних постановок на відстані 3-4 розмірів натури, щоб її було зручно охопити поглядом повністю. Біля підставки для постановок на стіні добре розмістити

дошку **для** виконання вчителем педагогічних малюнків, представлення наочних посібників, схем. З другого класу учні повинні працювати на мольбертах, вільно володіти технікою, контролювати процес нанесення фарби, вчитися бачити роботу на рівні своїх очей, готувати себе до професійної діяльності.

Папір для роботи акварельними фарбами повинен бути доволі цупким, білим, зернистим, добре утримувати воду. Неприпустиме користування глянцеvim папером, з якого вода стікає. Краще використовувати спеціальний "Папір для акварелі" вітчизняного виробництва. Для роботи слід використовувати акварельні фарби вітчизняного виробництва з 12-16 кольорами в наборі з достатньою прозорістю й яскравістю фарбового шару. Акварельні фарби у тюбиках та плитках краще для навчального процесу не використовувати (вони швидко висихають). Бажано, щоб набір фарб мав такі кольори: сині (ультрамарин, кобальт синій, блакить), жовті (вохра золотиста, кадмій лимонний, кадмій жовтий), червоні (кадмій червоний, кармін, краплак червоний), зелені (трав'яна, кобальт зелений, смарагдова), коричневі (сіена, сепія, умбра, марс коричневий), чорні: лампова кіптява, палена слонова кістка).

Пензлі для нанесення фарби на папір та змивання її з паперу повинні бути м'якими, але пружними, круглої форми, з загостреним кінчиком, яким проробляють дрібні деталі. Краще обирати пензлі з натурального ворсу (шерсть колонка, білки, поні). Під час змочування водою волосинки повинні щільно збиратись, міцно триматись в металевій оправі, не висмикуватись. Для роботи знадобляться: великий пензль (№ 10-12) для покриття фарбою великих площин, середній пензль (№ 4) для **основної** роботи, і маленький (№ 1) – для проробки дрібних деталей. Для створення допоміжного малюнка під акварель (контура), користуються звичайними графітними олівцями середньої м'якості (наприклад, фірми "KOH-i-NOR"). Краще користуватись **олівцями** твердо-м'якими, з позначкою англійськими літерами HB.

Палітра необхідна в акварельному живописі для розведення потрібної кількості **фарби** з водою (для покриття великих площин), для змішування **фарб** між собою та знаходження потрібних відтінків кольору. **Змішування** кольорів на ємностях з **фарбою** неприпустимо. Палітрою повинна слугувати гладка непрозора біла поверхня. **Це може** бути спеціальна пластмасова палітра, шматок білого пластика **чи** біле порцелянове блюдце.

На початку **роботи фарбами** можна обмокнути у воду великий пензель і **дуже легко** зволожити ним весь аркуш: таким чином з паперу видаляють пил і жирові **плями** від пальців. Набір фарб повинен бути завжди чистим. Якщо набирається нова фарба, пензель обов'язково треба сполоснути **в** чистій воді. Після закінчення роботи чистим пензлем **змити** з **поверхні** фарб нашарування **інших** кольорів. Під час роботи пензель тримають легко великим, вказівним і середнім пальцями трохи вище металевої оправі. Зап'ясток руки не повинен лягати на аркуш (інакше вона розмаже фарбу), але можна легко спиратись на нього за потребою мізинцем. Щоб набрати фарбу, треба обмокнути пензель в воду, віджати його, провівши, легко притискаючи до краю ємності з водою, **й** потерти ним по фарбі. При цьому пензель тримається боком, а не вертикально. Фарба переноситься на палітру, до неї додаються потрібна кількість води чи іншої **фарби**, знаходиться потрібний відтінок, і пензель переносить фарбу на роботу.

Зазвичай з метою повноцінного освоєння змісту окремої теми, виконання практичного завдання уроки живопису в школі мистецтв проводять "парами" – два уроки по 45 хвилин з перервою між ними.

Заняття можна умовно поділити на такі етапи:

1) підготовка учнями свого місця до роботи (3 хвилини): у встановлений час учні без запізнь приходять до класу і, якщо робота на даному уроці виконується з природи,

оглядають натурну постановку з різних сторін, обирають собі краще місце для роботи; на робочому місці вони розташовують інструменти, набирають воду, готують для показу домашнє завдання;

2) перевірка домашнього завдання (5 хвилин); перевірка домашнього завдання може йти різними шляхами: учні можуть розкласти роботи на своїх робочих місцях, а вчитель - по **черзі** підійти до кожного, пояснюючи помилки та виставляючи оцінки; учні можуть самі підходити по черзі до робочого місця вчителя; можна створити "міні-виставку", розклавши всі домашні роботи на окремому столі, щоб учні змогли самі порівняти всі роботи між собою та побачити недоліки;

3) теоретичне викладення нового матеріалу (10 хвилин): учитель пояснює нову тему учням, чітко вказує мету практичної роботи; пояснення корисно супроводжувати показом наочних посібників (схем, репродукцій, кращих учнівських та власних робіт викладача за даною темою);

4) практичний показ викладачем виконання роботи (15 хвилин): викладач, в чіткій, правильній послідовності, коментуючи свої дії, виконує живописну роботу, аналогічну практичному завданню учнів; учні розташовуються півколом за мольбертом, стежать за виконанням, та в разі потреби задають питання за темою;

5) виконання практичної роботи учнями (50 хвилин): учні займають свої місця та виконують практичне завдання уроку; вчитель підходить до кожного під час роботи по черзі, надає пояснення, виправляє помилки;

6) надання домашнього завдання (3 хвилини): після закінчення класної роботи викладач задає учням домашнє завдання для закріплення матеріалу; він повинен зазначити, які особливості даної домашньої роботи, на що треба звернути увагу під час її виконання;

7) прибирання робочого місця (4 хвилини): учні повинні ретельно прибрати за собою робочі місця, вилити воду, зібрати інструменти.

При використанні в навчанні учнів запропонованих рекомендацій щодо проведення уроків з дисципліни "Живопис" можливе підвищення рівня підготовки учнів до подальшого професійного зростання і отримання відповідної фахової освіти.

Використана література:

1. Беда Г. Живопись и её изобразительные средства / Г. Беда. – М. : Просвещение, 1977.
2. Горбенко А. Акварельная живопись для архитекторов / А. Горбенко. – К. : Будівельник, 1982.
3. Кириченко М., Кириченко І. Основи образотворчої грамоти / М. Кириченко, І. Кириченко. – К. : Вища школа, 2002.
4. Поліщук А. Програма з образотворчого мистецтва для дитячих художніх шкіл / А. Поліщук. – К. : Головкиїв архітектура, 2001.
5. Ревякин П. Техника акварельной живописи / П. Ревякин. – М. : Госстройиздат, 1959.
6. Шалаєва Г. Вчимося малювати / Г. Шалаєва. – К. : Країна мрій, 2006.

Прима И. В. Организационно-педагогические условия обучения акварельной живописи учащихся внешкольных учебных заведений художественно-эстетического профиля.

В статье предложено обоснование организационно-педагогических условий обучения акварельной живописи учеников внешкольных учебных заведений художественно-эстетического профиля. Выявлено потенциальные возможности системы учреждений неформального образования в формировании мотивации учащихся к обучению изобразительного искусства. Проанализированы особенности ресурсного обеспечения занятий акварельной живописи в художественных школах. Выделены основные этапы организации занятия по акварельной живописи в системе внешкольных учебных заведений художественно-эстетического профиля.

Ключевые слова: акварельная живопись, внешкольные учебные заведения художественно-эстетического профиля, обучения изобразительному искусству.

Prima I. V. Organizational and pedagogical conditions of learning watercolor painting students after-school educational institutions of artistic and aesthetic profile.

The paper proposes a study of organizational and pedagogical conditions for learning watercolor painting students after-school educational institutions of artistic and aesthetic profile. Revealed the potential of non-formal education institutions in shaping students' motivation to learn the fine arts. The features of the resource provision watercolor painting classes in art schools. The basic stages of organizing classes in watercolor painting in the school educational institutions artistic and aesthetic profile.

Keywords: watercolor painting, art-school education, learning the fine arts.

УДК 37.016:130.2

Просандєєва Л. Є.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

В статті висвітлено багатопланові аспекти вивчення проблем культурологічних дисциплін в умовах Вищої освіти. Представлено психолого-педагогічні принципи організації викладання культурології для студентів гуманітарного напрямку та нові форми роботи в навчальному процесі.

Ключові слова: педагогічне спілкування, культуротворча діяльність, психолого-педагогічні принципи викладання, суб'єкт-суб'єктні стосунки.

Отримуючи вищу освіту, молода людина здійснює специфічну культуротворчу діяльність з оволодіння знаннями та вміннями, які пов'язані з формуванням важливих операцій теоретичного мислення (рефлексія, планування, аналіз), ставлення до зовнішнього та власного внутрішнього світу.

Аналіз сучасної наукової літератури засвідчує, що успішність викладання культурології у вищій школі залежить передусім не стільки від рівня знань студентів, але й головним чином, від вміння організації навчання. Вітчизняними вченими (Д. Б. Ельконін, В. В. Давидов, В. В. Репкін, С. Д. Максименко, О. К. Дусаєвський та ін.) підкреслюється, що змістом навчання у ВНЗ є теоретичні знання, оволодіння якими розвиває у студентської молоді основи культурної свідомості, мислення, творчий рівень здійснення практичних видів діяльності. Академік В. П. Зінченко наголошує на необхідності вдалого використання педагогами наукових принципів викладання. "Належним чином організоване викладання виступає основною умовою цілеспрямованого формування особистості. Це стосується перш за все формування теоретичного мислення, умінь оволодівати здібностями, доцільно оперувати теоретичними знаннями" [3, с. 58].

Наукова школа В. В. Давидова розробляє проблему формування теоретичного мислення як засади виховання культуротворчої особистості, професіонала, який в усіх сферах трудової діяльності розкриває глибинні та суттєві зв'язки між предметами та явищами, знаходить узагальнені шляхи творчого розв'язання професійних завдань. З огляду на це, головним завданням вищої школи є, насамперед, – культурологічна освіта майбутніх фахівців

Проте проблема наукових принципів викладання культурологічних дисциплін залишаються лише частково вирішеною в науковій літературі. З метою розгляду цих питань необхідно більш детально зупинитися на розгляді специфіки викладання культурології в сучасному освітньому просторі, розкрити психолого-педагогічні